

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІДОКРЕМЛЕНИЙ ПІДРОЗДІЛ «МИКОЛАЇВСЬКА ФІЛІЯ
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ КУЛЬТУРИ І
МИСТЕЦТВ»**

**ФАКУЛЬТЕТ МИСТЕЦТВ
КАФЕДРА ХОРЕОГРАФІЇ**

Гараніна Вікторія Сергіївна

ХОРЕОГРАФІЧНА КОМПОЗИЦІЯ «МІСТИЧНИЙ РОМАН»

Пояснювальна записка

до творчого проєкту – кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня «бакалавр»
зі спеціальності 024 «Хореографія»

Науковий керівник:
кандидат мистецтвознавства, доцент
Сапак Наталія Вікторівна

Миколаїв – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи реалізації творчого проєкту «Хореографічна композиція «Містичний роман» за мотивами роману М.О. Булгакова «Майстер і Маргарита»	5
1.1. Життєвий та творчий шлях письменника.....	5
1.2. Історія написання роману.....	9
1.3. Втілення сюжету та образів роману в мистецтві.....	12
Висновки до першого розділу	16
РОЗДІЛ 2. Художні особливості творчого проєкту	18
2.1 Лібрето	18
2.2 Форма, жанр, стиль, ідейно-тематичний аналіз	18
2.3 Композиційно-архітектонічна побудова	19
2.4 Сценарно-композиційний план	21
2.5 Дійові особи та їх характеристика	22
2.6 Характеристика музичної основи хореографічного твору	23
2.7 Сценографія	23
ВИСНОВКИ	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	27
ДОДАТКИ	30

ВСТУП

Актуальність теми. Шедевр світової літератури роман Михайла Булгакова «Майстер і Маргарита» підіймає чимало складних тем, які й досі є

актуальними. Саме тому книга мала цінність як у минулому столітті, так в наш час, оскільки присвячена вічним проблемам.

Роман своєрідний і унікальний, насамперед відрізняється своєю нестандартною формою "роман у романі", оригінальною композицією, цікавою проблематикою та змістом. Автор вклав у твір свої знання та талант. Не випадково ця робота була написана під кінець життєвого та творчого шляху письменника. Твір став кульмінацією творчості Булгакова, в якому він торкнувся важливих для людства тем добра і зла, зради та любові, безвір'я та віри, життя та смерті.

Сюжет роману відкривається поступово, а різні історії, які спочатку здаються не взаємопов'язаними, ніяк не залежать один від одного, непомітно починають переплітатися, розкриваючи читачеві геніальний задум булгаковського таланту. Кожен у цій книзі може знайти свою істину, розкрити свою проблематику та зробити свої висновки.

Мета бакалаврської роботи – реалізація творчого проекту «Містичний роман» за мотивами твору «Майстер і Маргарита» та втілення його в хореографії.

Завдання творчого проєкту:

- проаналізувати історію створення твору;
- проаналізувати образи головних героїв роману;
- охарактеризувати дійових осіб через художній образ в хореографії;
- розробити ідейно-тематичний аналіз хореографічної картини;
- втілити на сцені практичну частину творчого проєкту.

Новизна творчого проєкту. Показати зв'язок містичного та реального світу, проаналізувати вічні проблеми твору «Майстер і Маргарита» та поєднати в проєкті класичну хореографію з сучасним танцем.

Практичне значення творчого проєкту. Теоретична частина творчого проєкту може бути використана в навчальному процесі хореографами, або іншими суміжними спеціальностями. Практична частина хореографічної композиції «Містичний роман» може використовуватись як в аматорському

колективі, так і в професійному колективі на великій сцені, зі зменшенням або збільшенням учасників, зміною та продовженням сюжетної лінії, збагаченням танцювальної лексики.

Апробація творчого проєкту. Хореографічна композиція «Містичний роман» була показана на іспиті з «Мистецтва балетмейстера» (ВП «МФ КНУКіМ», ауд. 121.), на практичному показі творчих проєктів у актовій залі університету.

Структура та обсяг пояснювальної записки. Пояснювальна записка складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи реалізації творчого проєкту «Хореографічна композиція «Містичний роман» за мотивами роману Булгакова «Майстер і Маргарита»

1.1. Життєвий та творчий шлях письменника

Ім'я Михайла Афанасійовича Булгакова, найбільшого письменника, широко відомого у всьому світі. У кожному художньому тексті Булгакова є таємниця, загадка, яка підлягає розшифровці. Саме це робить його привабливим для читача. Я вірю в подолання «Бар'єра» до пізнання — це споконвічна потреба людини: якщо незрозуміло, то мені обов'язково потрібно це зрозуміти, утвердитися як повноцінна людина.

У процесі такого активного - «подолання перешкод» - є розвиток, інтелектуального та особистісного зростання. Тому художній текст є цінним, завдяки загадковості, прихованим змістом та потребою розкриття натяків. Надзвичайно цікавим матеріалом у цьому плані є роман М. Булгаков «Майстер і Маргарита» - через складність написання, загадковість та неоднозначність.

М. А. Булгаков народився в 1891 році в Києві в родині професора кафедри західних релігій Київської духовної академії А. І. Булгакова. Він був старшим сином у багатодітній родині Булгакових, пізніше у Михайла було чотири сестри і два брати. Від батьків діти успадкували прагнення до знань і працьовитість. Після закінчення середньої школи в 1900 році Михайло пішов до першого класу Олександрівської гімназії.

Особливе місце в російській літературі займає творчість Булгакова. Його творчість завжди піддавалася серйозній критиці з усіх сфер. З таких творів, як «Майстер і Маргарита», «Доленосні яйця», видно, що автор був проти філістерства, егоїзму та бюрократії.

З самого дитинства Михайла Афанасійовича вабила сцена, театр. Після закінчення середньої школи вступив до університету на медичний факультет. Прагнення до мистецтва не слабшало. Мабуть, Булгакову судилося бути не лікарем, а письменником.

Незабаром він почав дивитися на речі лише характерним для нього поглядом, бачив щось драматичне і щось трагічне. Важким був шлях Булгакова в літературі. Шлях письменника пролягав через журналістську роботу, він опублікував газетні статті, не кажучи вже про театр

Переїхавши до Москви, Михайло Афанасійович поєднує журналістську роботу з театром. Думаю, саме театр надихнув його на створення п'єс. Особливо важкими були дні 1929 р. На той час Булгаков написав три п'єси, але жодна з них не принесла письменникові успіху. А крім того, страшні випадки з боку критиків. Але попри все, Михайло Афанасійович пише, творить. Ранні романи та оповідання Булгакова, такі як «Морфін», «Доленосні яйця» та «Дні Турбіних», мали успіх у читачів і, ймовірно, також отримали сувору критику. Звісно, усі ці проблеми й прикросці завдавали письменникові страждання.

Ми знаємо творчість Булгакова з кількох його творів: «Доленосні яйця», «Майстер і Маргарита». М. А. Булгаков просто ненавидів бюрократизм і мешчанство. Він зверхньо дивився на нову буржуазію. Його образно-сатирична фантазія «Доленосні яйця» висміює весь авантюризм і всю безкультурність у правлячих колах. Я не думаю, що хтось може, як Булгаков, барвисто й образно зобразити всю підлість людей.

Своє глибоке втілення письменник знайшов у своїй головній книзі – це роман «Майстер і Маргарита». Роман здався мені важким. Хоча ви не можете прочитати роман і не відчувати якусь дивну силу, яка вас захоплює. Михайло Афанасійович намагається створити власну версію засудження Ісуса Христа.

Уміння автора фантазувати дозволяє нам побачити цілу гаму персонажів. Дияволіада грає в романі майже реалістичну роль. Це пародія на реальну реальність. Але я впевнена, що Михайло Булгаков не боявся диявола, для нього його існувало. Письменник хотів передати нам віру в людину, в моральні закони. У романі «Майстер» не переміг, але це не означає, що письменник прирікає нас на знеохочення. У майстра є учень, а значить, є продовження і майбутнє. На думку читачів, ця книга – суперечлива, але ніхто не залишиться байдужим, читаючи

Можливо, прочитавши цю книгу, хтось відкриє в собі такі сили, про які навіть не замислювався. Не знаю, але, судячи з роботи, напевно, критика була велика. Але незважаючи на всі тяготи, суди, роман житиме ще довго. Булгаков

був заборонений і, звичайно, не без підстав. Мабуть, тільки він схильний так образно, так тонко, з такою гострою сатирою викрити всю брехню дійсності.

Михайло Афанасійович Булгаков за життя не визнавав зізнання. Так завжди виходить. Ми цінуємо лише те, що втрачаємо. Ми дуже пізно розуміємо, що кожна людина унікальна.

Інтерес до творчості Булгакова виник у 1970-1980-х роках. Саме тоді люди почали уважно читати ті книжки, які стосувалися совісті, пошуку себе і своєї творчості, історичної правди. Все це було у творчості письменника.

Булгаков виділяв серед усіх людей інтелегенцію, оскільки бачив у них майбутнє і розвиток. Часті гоніння, страти, руйнування змусили автора з більшою силою писати про тих людей, які віддали своє життя за духовний розвиток рідного краю. Тому він вважав, що людям слід показати всю правду про невігластво і нечутливість.

Подібні думки є у творах «Несвоєчасні думки», «Собаче серце». Булгаковський «Червоний промінь» став символом влади, яку треба контролювати. Уявіть собі, що в 1924 році автор уже міг передбачити, чим обернеться сталінізм. Булгаков неодноразово говорить своїм читачам, що не можна проводити експерименти на людях, тому що страждають невинні.

Біографія Булгакова цікава і різноманітна і театр займає в ньому не останнє місце. Сам письменник дуже любив театр. Але траплялося, що завжди були проблеми, які заважали йому працювати на такому поважному місці. Його талант режисера та актора допоміг створювати популярні та актуальні постановки. Тільки керівники Художнього театру завжди по-іншому дивилися на творчість автора. А для Булгакова це був надто важкий удар, оскільки він бачив свою роботу в потрібному йому сенсі.

Слід зазначити, що Булгаков завжди з гумором сприймав нападки театру у своїй режисурі. Він розумів важливість подальшої творчості та письменства. Адже депресія могла лише зіпсувати все. Незавершений твір «Театральний роман» описує саме ці напруження.

Також письменник часто використовував сни у своїй творчості. Цей прийом дуже потужний і важливий, оскільки він може не тільки передати бачення автора, а й залишити місце для особистих роздумів читача. Що таке сон?

По-перше, це блаженство відпочинку та розслаблення. Це дає можливість уникнути проблем. По-друге, це можливість побачити наші таємні бажання і страхи. Адже так часто наша підсвідомість приховує важливу інформацію.

Звичайно, сон відноситься до тих областей, які важко зобразити в театрі. Саме тому автор зробив революцію в цьому питанні. Він написав свою мрію, щоб допомогти глядачам зрозуміти, що відбувається на сцені. Прикладом є робота «Біг».

Сама ніч, коли люди занурюються у світ сновидінь, має для Булгакова велике значення. За допомогою сутінків він показує справжнє обличчя народу. Наприклад, у «Майстері і Маргариті» вночі він показує прокурора. Так ми бачимо, що відбувається в людині. Якщо зовні він просто зайнятий, а всередині його катують, тому що він повинен відправити невинну людину на суд. Читати сни Булгакова завжди одне задоволення. Ви не тільки дізнаєтесь щось нове, але й починаєте розуміти значення тих речей, які раніше були закриті.

Кожен твір – це слід в історії. Воно не розвивається, не рухається. Воно застигло в часі і передає нам ті почуття та емоції, які супроводжували людей у певний момент. Творчість Михайла Булгакова особливо цінна тим, що містить серйозні твори. Його моральна філософія заповнює кожну сторінку, а важливі й глибокі думки допомагають читачам зрозуміти не лише образ, а й його життя.

Життя і творчість Булгакова дивують всіх. Одним із найважливіших моментів є співвідношення Біблії та твору «Майстер і Маргарита». Справа в тому, що людина, яка не знає Біблії, не може зрозуміти повного значення. Тому Булгаков намагається змусити нас копати глибше.

1.2. Історія написання роману

Безсмертний роман Михайла Афанасійовича Булгакова розповідає про безсмертність. Що таке вічні речі? Чи є речі вічні? І як людина може подолати свою кінцевість, як не любов'ю?

Кожен читач, який хоча б раз відкрив цю книгу, відчув, що твір ніби склеєно з двох частин. Так, і в самому тексті маємо натяк: є роман, написаний Майстром – рукопис, який не горить, але це також полотно, контекст, з якого ми дізнаємося про Майстра, його роман, страждання. і любов до героїв. Неважко помітити, що це полотно наче створене зовсім іншою рукою. Отже, маємо легенду, велику літературну витівку.

Незважаючи на те, що книга, здається, зовсім не проста для розуміння, за романом М. Булгакова було знято багато фільмів і телесеріалів, театральних вистав. Останні вимагають особливої майстерності: як можна зобразити всю незвичайність подій на сцені, не вдаючись до новітніх технологічних чи нестандартних авангардних засобів? Звісно, не варто згадувати очевидне: «Майстер і Маргарита» теж давно є джерелом цитат, довідником для любителів афоризмів.

Багато хто називає книгу письменника вершиною його творчості. Історія часто виявляється вибірковою не лише щодо того, яку людину вона хоче увічнити, а й щодо вибору творів мистецтва для вічності

Можливо, важко сказати, в який момент у письменника виникає ідея створення твору. Звичайно, ця ідея не виникає раз і назавжди, не залишаючись незмінною. Але ми відчуваємо вплив німецького романтизму в «Майстрові і Маргариті», можна припустити, що М. Булгаков черпав натхнення з Фауста, не менш відомого тексту Й. В. фон Гете.

Також за сім років до того, як почав писати свій безсмертний роман «Майстер і Маргарита», Булгаков отримав у подарунок твір Чаяна «Бенедиктин, або незабутні події мого життя». Ключовими героями в ньому були студент Булгаков і Сатана, які боролися за душу коханої Булгакова. Так відомий письменник отримав джерело натхнення для свого найвідомішого роману.

Є свідчення, що ескізи до роману автор робив ще в 1928-1929 рр. – під час перебування в Москві. Відомо кілька варіантів оригінальної форми роману, одна з яких, наприклад, повністю була присвячена виключно історії П'єлата. Цікаво, що ця частина роману, в якій йдеться про Понтія П'єлата, подобається не всім читачам. Дехто вважає ці моменти – виклад сторінки з книги Майстра – нудними та чужими для роману.

Власне, тут виникла легенда, що насправді роман створив зовсім не М. Булгаков, а його Маргарита, остання коханка письменника. Ось чому відчувається ніби праця написана різними руками. Остання дружина письменника Олена Сергіївна Шиловська офіційно визнана головним прототипом образу Маргарити. Але деякі любителі, які особливо цікавляться цією темою, відводять Маргариті більш важливу роль — не лише як берегині й музи, а й як співавторки роману.

У першому варіанті твору взагалі не йшлося про Майстра і Маргариту, про приїзд Воланда до Москви, про особливості подій, що відбувалися на Патріарших ставках і Садовій вулиці. Здається дивним, адже саме такий поворот історії Майстра і Маргарити змусив роман увійти в історію та в серця його численних шанувальників.

Крім того, М. Булгаков запропонував інші варіанти назви роману: наприклад, «Князь темряви», «Подорож Воланда», а також «Черний волхв». Все змінилося за деякий час до смерті автора: у 1937 році М. Булгаков змінив назву роману на «Майстер і Маргарита». Не секрет, що роботу над романом дійсно продовжила Олена Шиловська, але доля твору не менш драматична і, можливо, навіть трагічна, ніж доля його головних героїв. За життя письменника роман так і не був опублікований, ані завершений.

М. Булгаков далеко не перший художник, який намагається самотійно і добровільно знищити свою творчість. Як приклад можна згадати великого італійського скульптора Мікельанжело Буонаротті, який також своїми руками розбив одну з великих скульптур "П'єта". Скульптура не зникла, а замість

старої з'явилася нова, яка також суттєво відрізняється від усього, що створив скульптор раніше.

Навесні 1930 р. письменник пережив певну кризу, через яку, вкрай незадоволений собою і своєю творчістю, під постійним тиском громадських кіл кинув свій рукопис у вогонь. Письменник згодом, каючись у своєму вчинку, згадає, як він брав зі свого столу чернетки і невпинно нищив плоди своєї творчості. Але, як відомо, «рукописи не горять». Такий же момент є і в самому романі: там Маргарита рятує рукопис з вогню. Але частина праці все одно вже постраждало від вогню, а відновити сторінки ані простолюдині, ані реставратору не вдалося.

Через два роки М. Булгаков, зібравши частини чорнових зошитів, які не торкнулися вогню, приступив до створення нового роману. Цікаво, що в листуванні з другом він каже, що не уявляє, чим би хотів займатися і що у нього в підсумку вийде.

Але в 1940 році письменника наздогнала важка хвороба. У нього вже не вистачало сил самому написати роман — надто швидко, як хробака, шліфувала його хвороба. Тому він диктує дружині виправлення, які необхідно внести в текст. Сама Олена - в її образі і навіть зовнішності ми бачимо багато подібності з Маргаритою - була зайнята роботою і повністю занурена в останню справу чоловіка.

Але це ще не кінець історії. Олена працюватиме над романом, модифікуючи його та вичитуючи ще близько двадцяти років, перш ніж роман нарешті побачить світ і потрапить до рук читача.

Як уже зазначалося, редагування роману та його завершення зайняло не лише багато часу, а й чимало зусиль. Але друкування зупинилося через проблеми з видавництвом: жоден із видавців не хотів публікувати роман, оскільки в той час було надто небезпечно вирішувати надрукувати такий роман без дозволу.

В результаті роман довго не виходить. Насправді він був надто інноваційним – не лише за формою, а й за змістом та змістом – для періоду

скорочень та цензури. Однак жоден видавець не захотів друкувати роман, тому що допитливе око читача відволікалося від самвидаву.

У 1967-1968 роках роман нарешті вийшов у друк: його перейняв московський журнал. Але повна версія твору не була надрукована: багато частин тексту були вирізані, роман суттєво відредагований, деякі діалоги з Воландом зникли, а епізод «Воландського балу» в цю версію не ввійшов.

Згодом вся версія роману буде надрукована в Німеччині, але це станеться лише в 1969 році. Але в 1973 році радянська влада заборонила видання всіх попередніх версій «Майстра і Маргарити» в СРСР.

Роман «Майстер і Маргарита» пройшов довгий, важкий шлях. Довгий час книга вважалася забороненою, антирадянською, але справжні знавці знайшли способи познайомитися з твором. В даний час текст відомого твору Булгакова доступний абсолютно кожному і кожен може познайомитися з цим непростим твором з дуже цікавою і водночас трагічною історією створення.

1.3. Втілення сюжету та образів роману в мистецтві

У 1936 році Булгаков почав працювати у Великому театрі літературним консультантом і лібретистом. До того часу його тексти не публікувалися, постановки після його п'єс були вилучені з показів. Під час служби у Великому він у співпраці з авторами написав чотири лібрето до опер, але жодне з них не було поставлено. На той час роботі над романом було сім років, а до смерті письменника залишалося чотири. У зведенні та редагуванні чернеток брала участь вдова письменника Олена Булгакова. Повністю роман був опублікований в СРСР у 1973 році, після її смерті.

Про постановку балету «Майстер і Маргарита» у Великому театрі вперше заговорили в 1970-х роках. Ідея виникла у хореографа Юрія Григоровича. Композитор Кшиштоф Пендерецький прийняв, ескізи сценографії створив художник Симон Вірсаладзе. Проте проект не був реалізований. Проте через деякий час балет таки поставили.

Виставу за романом Михайла Булгакова «Майстер і Маргарита» на музику Альфреда Шнітке та Мілко Лазара поставив румунський хореограф Едвард Клуг. Він також створив лібрето.

Режисер зазначив, що йому вже запропонували поставити в Цюріху балет за романом Булгакова. Однак там роман «Майстер і Маргарита» майже невідомий публіці, тому він створив балет «Фауст» для швейцарського театру.

Вперше на київській сцені втілив роман відомий російський хореограф, колишній киянин, випускник Київського хореографічного училища Давид Авдиш. Хореограф поставив собі за мету передати сутність морального бачення Михайла Булгакова через балетну виставу і перетворити її на найважчий, трагічний етап ХХ століття. Вистава Давида Авдиша — це не інтерпретація сюжету «Майстра і Маргарити», а спроба розкрити дух булгаковського тексту як філософської притчі через умовно-історичні аналоги танцювально-пластичною мовою балетного театру.

Перша екранізація «Майстер і Маргарита» належить відомому польському режисеру Анджею Вайді, який у 1971 році зняв фільм «Пілат та інші». У 1972 році з'явилася італо-югославська екранізація режисера Олександра Петровича за скороченою версією роману, опублікованою в 1966 році в московському журналі. У фільмі зіграли Ален Кюні, Люба Тадіч, Уго Тоньяцці, Мімсі Фармер.

Роман Поланскі мав намір зняти роман Булгакова для Warner Bros. у 1980-х роках, але проект був згорнутий з комерційних причин. У 1988 році польський режисер Мачек Войтишко зняв за романом телевізійний серіал із восьми епізодів.

Відомо, що багато російських режисерів неодноразово намагалися зняти Майстра і Маргариту, але довгий час нікому не вдавалося. Поставити «Майстра і Маргариту» хотіли Ролан Биков, Ігор Таланкін, Геннадій Полока, Ельдар Рязанов, а у Володимира Наумова також була ідея зробити «Майстра і Маргариту».

У 1987 році Елем Клімов спробував зробити роман. Кінопроект, в якому хотів взяти участь і Голлівуд, навіть був включений в план Госкіно, але цього так і не сталося з фінансових і юридичних причин. У той же час режисерові Володимиру Бортко, який випустив фільм «Собаче серце», пропонували зняти «Майстра і Маргариту» для центрального телебачення, але Бортко тоді відмовився.

У 1994 році була реалізована перша вітчизняна екранізація роману. Режисер Юрій Кара зняв свою версію «Майстра і Маргарити». Поки що остання екранізація роману – телевізійний серіал Володимира Бортко з 10 серій, який вийшов у 2005 році.

Роман Булгакова «Майстер і Маргарита» досі надихає деяких художників, які під його впливом створюють живописні картини, графічні ілюстрації та скульптурні зображення героїв роману.

Харшак Андрій Олександрович - створені художником ілюстрації встигли побувати на багатьох виставках – як у Росії, так і в багатьох країнах Європи та Америки.

Павло Оринянський – чи не найвідоміший ілюстратор роману на сьогоднішній день. Саме його роботи зустрічають відвідувачів біля входу в музей Булгакова. Ілюстрації вийшли окремим альбомом, до якого автор оформив обкладинку в стилі Альфонса Муча.

Офорти Віктора Єфименка, українського художника (1933-1994). Ця серія робіт (64 офорти) створювалася протягом 15 років. Автор не лише ілюструє сюжет, проводить історичні паралелі між життям Майстра та його персонажем, у його творах глибоко роздумуються теми Булгакова.

Скульптура «Майстер і Маргарита» знаходиться в центрі Києва в парку. До цього кам'яна композиція стояла на Андріївському узвозі, біля будинку Михайла Булгакова, автора відомого роману «Майстер і Маргарита». Зараз він прикрашає Пейзажну алею.

Творцем «Майстра і Маргарити» є український скульптор Олексій Володимиров. У 2013 році посеред Дніпра встановили ще одну його скульптуру

під назвою «Червоний птах». На території Михайлівського монастиря знаходиться його твір «Переможне перебування». Його роботи знаходяться в Національному музеї історії України, Національному художньому музеї, Київському національному музеї російського мистецтва, а також у галереях і приватних колекціях Європи та Америки.

Найвідоміший роман вражає не лише інших письменників, художників і хореографів усього світу, а й музикантів. У серпні 2006 року відомий композитор Ендрю Ллойд Веббер заявив, що має намір «зробити неможливе»: перетворити «Майстерс і Маргариту» на мюзикл або оперу. Але через рік він відмовився від проекту. За словами Веббера, глядачам було б надто важко сприйняти роман у такому вигляді.

Більш вдала спроба музичної інтерпретації належить Олександрю Градському. На створення опери «Майстер і Маргарита» йому знадобилися десятиліття, де сам автор зрештою зіграв чотири ролі: Воланда, Ієшуа, Майстра та Кота Бегемота.

З вільнішою інтерпретацією роману інші музиканти справилися краще. Таким чином, пригоди Воланда та його оточення надихнули Rolling Stones на створення пісні «Sympathy for the Devil», яка була випущена на альбомі *Beggars Banquet* 1968 року. Він довго розповідав про роман перед написанням вірша. Джеррі Хол, друга дружина Джаггера, якось зізналася Рею Манзареку (клавішнику The Doors), що «Майстер і Маргарита» — улюблена книга музиканта: «Це частина його, він професор Воланд». Пісня «Sympathy for the Devil» увійшла до списку «500 найкращих пісень усіх часів» за версією журналу *Rolling Stone* і посіла почесне 32 місце.

Американці Pearl Jam надихнулися інтерпретацією Булгакова, коли писали пісню з промовистою назвою «Пілат». Басист Джефф Амент згадує, як його вразив епізод у самому кінці роману, де читач востаннє зустрічається з Понтієм Пілатом — самотня, покинута вічність у компанії собаки. А співачка Патті Сміт присвятила пісню «Банга» відданому собаці п'ятого прокурора. Сміт пояснила в інтерв'ю, що її здивувала вірність собаки: «Собака не бігав по небу

в пошуках кісток, він сидів біля ніг свого господаря. Я думав, що це була справжня вірність.»

Висновки до першого розділу

Кожен твір – це слід в історії. Він не розвивається, не рухається. Він застигає в часі і передає нам ті почуття та емоції, які супроводжували людей у певний момент. Творчість Михайла Булгакова особливо цінна тим, що містить серйозні твори. Його моральна філософія заповнює кожну сторінку, а важливі й глибокі думки допомагають читачам зрозуміти не лише образ, а й його життя.

Лише через кілька десятиліть після смерті Булгаков був «виявлений» як письменник світового рівня, ім'я якого заслуговує на внесення до Золотого списку російської літератури. Проте, за зловісною іронією долі, письменник, посмертно відомий на весь світ, жив і писав в умовах, які заперечували лише можливість творчої діяльності. Під прицільним вогнем критиків, які під гнітом табу, що перекривали доступ читачам, булгаковський письменник довгі роки почувався заживо похованим. Проте, незважаючи на тиск тоталітарного режиму, він писав, «зціпивши зуби», вдень і вночі. Він також писав, коли вже не мав надії побачити свої твори надрукованими.

Насправді творчість Булгакова розвивається на основі російської класики. Орієнтація на літературну традицію була наслідком властивого Булгакову способу розуміння тимчасового, минулого, теперішнього через призму вічного, а не минулого. Цю характеристику підживлював пафос утвердження загальнолюдських гуманістичних цінностей, авторської позиції «над боротьбою» та сатиричного глузування над радянською дійсністю. Проте містичне сприйняття буття художника повною мірою розкрилося в його фантастичних роботах, де його безмежна творча уява вирувала з хитрощами неймовірних подорожей у минуле й майбутнє найсміливіших наукових експериментів. У них письменник підкреслював нестримну доленосну логіку життя та «містику життя», створив пророчі апокаліптичні образи, які

ілюструють наслідки насильницького посягання людини на природний хід речей.

Твори Булгакова відомі складною філософською та моральною проблематикою, широким використанням іронії та гротеску, проникливою лірикою. Прозаїчна і драматична підсистеми творчості Булгакова тісно пов'язані між собою. Слід зазначити, що Булгаков був більш відомий за життя не як поет, а як драматург.

РОЗДІЛ 2. Художні особливості творчого проєкту

2.1 Лібрето

У Майстера і Маргарити любов сильніша за смерть, сильніша за розчарування майстра й гнів Маргарити, сильніша за хитрощі Воланда й засудження інших. Кохання між Майстром і Маргаритою спалахнуло, щойно вони зустрілися.

Майбутню кохану Майстер вперше побачив на безлюдній вулиці. Вона привернула його увагу, бо несла в руках тривожні жовті квіти. Ці квіти стала для майстра знаком того, що перед ним його муза, із самотністю й вогнем в очах. І майстер, і нещасна дружина багатого, але нелюбого чоловіка, Маргарита, були зовсім самотні в цьому світі перед її дивною зустріччю. Схоже, раніше письменник був одружений, але він навіть не пам'ятає імені колишньої дружини, про яку не має ні спогадів, ні тепла в душі. Але він пам'ятає все про Маргариту, тон її голосу, те, як вона говорила.

Після їхньої першої зустрічі Маргарита стала приходити до коханого щодня. Вона допомагала йому в роботі над романом. Вперше житті її внутрішній вогонь і натхнення знайшли своє призначення і застосування. Сила почуттів майстра і Маргарити не тільки в любові. Духовно вони настільки близькі, що просто не можуть існувати окремо. Щастя вони не відчували до зустрічі, після розставання - не навчилися б жити окремо один від одного.

2.2. Форма, жанр, стиль. Ідейно-тематичний аналіз

Форма – хореографічна композиція.

Жанр – містичний, філософський, сатиричний, фантастичний, «магічний реалізм». Створений, як роман у романі.

Стиль – сучасний балет.

Час дії – початок XXI ст.

Місце дії – безлюдна вулиця.

Тема – кохання здатне подолати всі перешкоди, і якщо це справжнє і велике почуття, воно може призвести до справжнього щастя навіть через багато перешкод.

Ідея – пошук істини неможливий без терпіння, мужності, любові. Заради любові і віри Маргарита долає страх і долає обставини.

Сюжет: Історія відбувається на безлюдній вулиці. Маргарита йде сама з букетом жовтих квітів, що послужило приводом для знайомства між нею та

Майстром. З першого погляду герої закохалися один в одного. Маргарита стає для Майстра-музою, він надихається і починає писати. Маргарита радіє усвідомленню того, що стає для когось джерелом натхнення. Через рухи в танці вона показує, що робота майстра — шедевр. Але щось йде не так, і майстер кидає свій рукопис у вогонь. Маргарита сердита і ображена, тікає. Через деякий час майстер потрапляє в психіатричну клініку. Але Маргарита цього не знає і, щоб побачити свого коханого, вона погоджується на умови Воланда і стає господинею балу. Після балу Воланд виконує бажання Маргарити, повертає їй Майстра.

Надзавдання – в основі суспільства повинні лежати моральні цінності, а не матеріальні.

Конфлікт – боротьба двох сторін - темної і світлої, божественної і диявольської.

Наскрізна дія – прагнення коханих бути разом назавжди незважаючи ні на що.

Контр дія – кохання сильніше за смерть, сильніше за розчарування майстра й гнів Маргарити, сильніше за хитрощі Воланда.

2.3. Композиційно - архітектонічна побудова

Експозиція:

Знайомство глядачів з Воландом та його світою, які показують фокуси, які оголюють справжні помисли та спонукання глядачів.

Зав'язка:

Зустріч Майстра та Маргарити. Маргарита привернула його увагу букетом жовтих квітів. Вона стала музою для Майстра, його натхненням. З перших хвилин зустрічі вони зрозуміли, що створені один для одного і не можуть існувати окремо. Для Маргарити було важливо, щоб праця її коханого

побачила світ. Але Майстра мучать сумніви і він вирішує покінчити зі своєю роботою.

Розвиток дії:

Майстер спалює роман і добровільно відправляється на лікування в клініку, де відрікається від Маргарити з-за побоювань принести їй страждання.

Кульмінація:

Потужний танець відтворює важку палітру почуттів, пережитих Майстра всередині. За короткий часовий період він, схоже, встигає пережити чи не всі ймовірні відчуття та емоційні стани: від щастя до горя, від любові до ненависті, від радості до похмурої самотності.

Розв'язка:

Маргарита відчуває себе жахливо і пригнічено, життя проходить мимо неї. Вона не витримує і звертається з темним силам, з допомогою яких перетворюється у відьму. Тепер для неї немає рамок і заборон, які існують в реальному світі. Вона зв'язується з нечистою силою, щоб дізнатися долю свого коханого. Такий вчинок вражає навіть Сатану, який в знак поваги повертає спалені сторінки роману. Закохані продовжили бути поруч один з одним, але вже на тому світі.

2.4. Сценарно-композиційний план

Танець (епізод)	Викона вці	Світло	Декор ації	Рекв ізит	Музични й матеріал	Хроном етраж
1. Поява кота та	2 танцівни	Приг лушенеден	-	-	David Rozenblat,	1: 30

Волада	ків (1 дівчина, 1 хлопець)	не світло з відтінками червоного кольору			Three Point Turn; Pt.2	
2. Зустріч Мійстера та Маргарити	2 танцівників (1 дівчина, 1 хлопець)	Мерехтливе світло, яке переливається червоним, жовтим та фіолетовим кольорами	Безлюдна вулиця	квіти	David Rozenblat, Three Point Turn; Pt.6	1: 30-2:50
3. Пристраснений танець Майстера та Маргарити	2 танцівників (1 хлопець, 1 дівчина)	Приглушене світло з відтінками червоного кольору		папір, перо, каміни	David Rozenblat, Three Point Turn; Pt.6	2: 50-4:35
4. Знайомство та укладання угоди Маргарити з Воландом	11 танцівників (1 хлопець, 10 дівчат),	Приглушене світло з відтінками червоного кольору	-	корона	David Rozenblat, Three Point Turn; Pt.3	4: 35-6:00

5. Довгоочік увана зустріч закоханих	2 танцівни ків (1 хлопець, 1 дівчина)	Приглушен еденне світло з відтінками червоного кольору	-	-	David Rozenblat, Three Point Turn; Pt.6	6: 00-7:00
--	--	---	---	---	---	---------------

2.5. Дійові особи та їх характеристика

Головні герої:

Воланд - сатана, дьявол, «дух зла і володар тіней», могутній «князь темряви». Воланд вивчає людей, намагаючись по-різному показати їх сутність. Він безкорисливо бере участь у долі Майстра і Маргарити, відроджуючи спалений роман Майстра.

Майстер - колишній історик, який відмовився від свого імені, написав блискучий роман. Не витримавши переслідування критиків, він потрапляє в психіатричну лікарню.

Маргарита- красива і розумна жінка, стає музою для Майстра. За домовленістю з Сатаною вона грає роль господині на його балу. Зусиллями Маргарити майстра врятовано, вони обоє залишають Землю разом із оточенням Воланда.

Кіт Бегемот - любить говорити і дискутувати - схильний до філософствування і іноді може вступати в дискусію, відстоюючи свою думку дуже ввічливо і виховано. З іншого боку, в його манерах є звички обманщика і хулігана, з особливим задоволенням він грає підступні трюки, насолоджуючись власними звірствами.

2.6 Характеристика музичної основи хореографічного твору

Музична основа хореографічного твору складається з чотирьох частин:

I частина

Темп: Moderato (помірно) з прискоренням. Лад мінорний. Розмір 2/4.
Форма куплетна.

II частина

Темп: Moderato (помірно) з прискоренням. Лад мінорний. Розмір 2/4.
Форма куплетна.

III частина

Темп: Moderato (помірно) з прискоренням. Лад мінорний. Розмір 2/4.
Форма варіаційна.

IV частина

Темп: Andante (спокійно). Лад мінорний. Розмір 2/4. Форма куплетна.

2.7 Сценографія

Умови виконання:

1. Сцена середнього розміру;
2. Наявність екрану на задньому плані, наявність центральних та бокових куліс, занавіс;
3. Світлове оформлення;
4. Відеокамера.

Реквізит:

- Папір;
- Перо;
- Квіти;
- Корона.

Світлове оформлення:

- Світлове затемнення;

- Зміна кольорів: жовтого, червоного, фіолетового;
- Взаємодія кольорів: білий з жовтим, білий з червоним.

Костюми:

Костюм Маргарити: легка шовкова сукня жовтого кольору, на ногах танцювальні балетки

дивитися додаток А

Костюм Майстра: біла сорочка та світлі штани, на ногах танцювальні балетки

дивитися додаток Б

Костюм Воланда: класичний костюм, на ногах туфлі

дивитися додаток В

Костюм кота Бегемота: хутряний жилет, чорні лосини та маска кота

дивитися додаток Г

ВИСНОВКИ

Творчий проєкт хореографічна композиція «Містичний роман» демонструє показник освіченості та рівень творчого здобутку. Проаналізувавши теоретичні засади, можна зробити висновок, що вони мають важливе значення для створення практичної частини бакалаврської роботи. При обробці літературного джерела краще розуміється ідея та суть тих думок, що хотів донести автор. Завдяки такому аналізу знаходяться багато відповідей на питання. Текстовий варіант слугує фундаментом для виникнення креативних ідей, пов'язаних з тим як інтерпретувати на сцені засобами хореографії - рядки

із роману. Обробка книг та всіх письмових джерел є просто незамінним етапом перед початком балетмейстерської роботи.

Опрацювавши роман Михайла Булгакова «Майстер і Маргарита», можна сказати, що автор підняв багато актуальних питань. Тема кохання є найбільш вираженою, вона торкається кожного. Тема відносин між чоловіком і жінкою буде завжди існувати, адже це наше буття. Відомі балетмейстери знаходили цікаві способи продемонструвати кохання: поєднуючи хореографічну лексику, музику, акторську гру, закони драматургії та сценографію. Дані засоби підсилюють та доповнюють один одного. Завдяки вдалому поєднанню глядач умовно може пережити ті почуття, які демонструють виконавці на сцені. Саме в цьому полягає задача балетмейстера- спочатку занурити глядача в ту епоху та пережити ті емоції, а потім зробити висновки від переглянутого, замислитися над своїми вчинками, а найголовніше не допустити тих помилок, які зробили персонажі в танцювальній композиції.

Хореографічна композиція «Містичний роман» є цілісним танцювальним номером. Твір дозволяється виконувати на звичайних танцювальних площадках, будинків культури чи театрів. «Містичний роман» розкриває та покращує творчі здібності виконавців композиції, збільшує кругозір, осмисленість глядачів і надихає на створення нових творів.

Творчий проєкт є важливим етапом становлення студента як балетмейстера із чітко вираженим стилем та баченням майбутньої композиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богданов Г. Ф. Основы хореографической драматургии : учебное пособие. Санкт-Петербург : Лань, Планета музыки, 2017. 168 с.
2. Голдрич О. Хореографія : посібник з основ хореографічного мистецтва та композиції танцю. Львів : Край, 2003. 160 с.
3. Дени Г., Дассвиль Г. Все танцы. Киев : Музична Україна, 1987. 336 с.
4. Еремина М. Роман с танцем. Санкт-Петербург : Созвездие, 1998. 252 с.
5. Есаулов И. Г. Хореодраматургия. Искусство балетмейстера. Ижевск : Удмуртский университет, 2000. 320 с.
6. Забута Б. І. Музичне забезпечення хореографічних постановок : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Рівне : Волинські обереги, 2011. 194 с.
7. Загайкевич М. П. Драматургія балету. Київ : Наукова думка, 1978. 121 с.

8. Зарипов Р. С., Валяева Е. Р. *Драматургия и композиция танца*. Новосибирск, 2015. 768 с.
9. Захаров Р. В. *Работа балетмейстера с исполнителями*. Москва : Искусство, 1967. 94 с.
10. Захаров Р. *Записки балетмейстера*. Москва : Искусство, 1976. 351 с.
11. Захаров Р. *Искусство балетмейстера*. Москва : Искусство, 1954. 429 с.
12. Захаров Р. *Сочинение танца: Страницы педагогического опыта*. Москва : Искусство, 1989. 237 с.
13. Зубатов С. *Стиль викладання в хореографії*. Київ : Ліра-К, 2019. 92 с.
14. Карп П. М. *Балет и драма*. Ленинград : Искусство, 1979. 246 с.
15. Колесниченко Ю. *Инструменты хореографа. Терминология хореографии*. Киев : Кафедра, 2012. 658 с.
16. Колногузенко Б. М. *Хореографічна композиція : методичний посібник з курсу «Мистецтво балетмейстера»*. Харків : ХДАК, 2018. 208 с.
17. Колосок О. *Пошуки образного рішення хореографічної композиції : методичні вказівки з предмету «Мистецтво балетмейстера»*. Київ : НАУ, 1997. 18 с.
18. Кривохижа А. *Гармонія танцю : методичний посібник*. Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. Винниченка, 2003. 100 с.
19. Кривохижа А. М. *Роздуми про мистецтво танцю. Записки балетмейстера*. Кіровоград : Центрально-Українське видавництво, 2012. 172 с.
20. Шариков Д. *«Contemporary dance» у балетмейстерському мистецтві*. Київ : КиМУ, 2010. 173 с.

Електронні ресурси

1. *Життя і творчість Михайла Панасовича Булгакова*. *УкрЛіб*. URL. : <https://www.ukrlib.com.ua/referats-zl/printit.php?tid=7679> (дата звернення : 21.04.2022).
2. *Булгаков біографія коротко* URL : <https://dovidka.biz.ua/bulgakov-biografiya-korotko/>. (дата звернення 08.02.2022).

3. Михайло Булгаков біографія коротко, цікаві факти життя і творчості письменника URL : <https://mykniga.com.ua/biograph/mixajlo-bulgakov-biografiya-korotko-cikavi-fakti-zhittya-i-tvorchosti-pismennika.html> (дата звернення : 21.01.22).
4. «Майстер і Маргарита» історія написання URL : <https://dovidka.biz.ua/mayster-i-margarita-istoriya-napisannya/>. (дата звернення : 20.11.2021).
5. «Майстер і Маргарита» історія створення роману Булгакова URL : <https://mykniga.com.ua/tvory/majster-i-margarita-istoriya-stvorennya-romanu-bulgakova.html> (дата звернення : 18.10.2021).
6. «Майстер і Маргарита» в мистецтві URL : <https://uahistory.co/pidruchniki/nikolenko-world-literature-11-class-2019-standard-level/11.php> (дата звернення : 25.04.2022).
7. Головні герої «Майстер і Маргарита» — характеристика персонажів роману Булгакова, список URL : <https://mykniga.com.ua/tvory/golovni-geroi-majster-i-margarita-xarakteristika-personazhiv-romanu-bulgakova-spisok.html> (дата звернення : 25.02.2022).

ДОДАТКИ

Додаток А

Додаток Б

re look Додаток В

Додаток Г